

Fem plagg var

Syfte med uppgiften är att tänka kritiskt kring de kläder vi har på oss och varför vi handlar som vi gör. Fundera över varför vi överkonsumerar och vilka behov våra kläder täcker. Reflektera över vilka val vi gör när vi klär oss och vad våra kläder förmedlar. Slutligen fundera över hur vi shoppar och varför vi shoppar så mycket. Använd information från filmen "Sweatshop" samt faktabladerna i detta kompendium.

Uppgift:

Tänk dig att det införs en ny lag, som säger att medborgarna får bara ha fem plagg var.

1) Vilka plagg skulle du välja? Du kan bortse från skor, ytterkläder och underkläder.

I din redovisning av dina fem plagg ska du redovisa och motivera form (vilken typ av plagg, vilken konstruktion), färg, mönster och material.

2) Frågor, efter du valt dina plagg:

- Hur tänkte du när du valde ut de fem plagg du skulle ha?
- Kändes det som att det skulle räcka att bara ha fem plagg i garderoben?
- Om inte, varför? Hur många skulle vara lagom?
- Vilka behov tycker du att kläder täcker?
- Vad vill du uttrycka med dina kläder?
- Vilken miljöpåverkan har de material du valt i dina plagg? Skulle du kunna eller vilja välja annorlunda (motivera)?
- Delge också dina tankar kring varför vi shoppar så mycket. Behöver du alla kläder du har i din garderob?

Snabbfakta

Varje år köper vi i Sverige 12,5 kilo kläder och hemtextilier per person. Av dem hamnar ungefär åtta kilo i soporna. Det är slöseri med jordens resurser och produktionen tär på miljön. Till exempel behövs i genomsnitt 10 000 liter vatten för att producera ett kilo bomullstyg från planta till färdigt tyg. Detta i länder som ofta har dålig tillgång till rent vatten. Det går åt mängder med kemikalier vid tillverkning av textilier. Syntetfibrer som akryl, polyamid (nylon) och polyester framställs av olja som förädlas i flera steg. Oljeutvinningen för med sig stora miljöproblem som utsläpp av växthusgaser och andra miljö- och hälsofarliga ämnen. De som jobbar inom textilindustrin har i många delar av världen stora problem med dåliga arbetsvillkor, löner som är allt för låga och farlig arbetsmiljö. Ett faktum som i stor utsträckning ligger bakom att vi i rikare delar av världen kan köpa så billiga kläder.

Överkonsumtion

När vi köper fler saker än vad vi behöver kallas det överkonsumtion. En del saker vi köper använder vi bara en gång och sedan blir de antingen stående till ingen nytta eller slängda. Många av de saker som hamnar i soporna är faktiskt varken gamla eller sönder, och mycket är fortfarande värt pengar. Vår överkonsumtion och hur vi ser på behovet av materiella ting här i västvärlden skapar många av de miljöproblem som vi har i världen i dag

Alternativ till shopping

Klädbytardag - Istället för att slänga dina gamla kläder som du tröttnat på, eller lämna dem till välgörenhet, kan du anordna en klädbytardag. Det är en grym chans att byta ut dina gamla kläder mot något annat som du hellre vill ha. Samtidigt blir dina gamla kläder som nya för en annan person.

Klädkedja - Ett roligt sätt att uppmärksamma att vi i dagens samhälle köper billiga kläder som vi använder några gånger och sedan slänger är att starta en klädkedja. En kedja av människor som i tur och ordning använder samma plagg. Ta till exempel en fin tröja som du fått mycket beröm för, låna ut den till en vän som får behålla den en vecka och sedan skicka den vidare till en annan vän och så vidare.

Redesign - Istället för att slänga dina kläder när du tröttnat på dem eller på grund av ett litet hål kan de enkelt förvandlas till ett nytt plagg. Du kan klippa i plagget för att få en annan modell eller sy ihop flera gamla plagg till ett helt nytt plagg. Det finns oändliga möjligheter, på internet finns det en hel värld av redesign med tips och inspiration.

Hyr eller låna - Vi måste inte äga allt. Kläder som du använder sällan, som festkläder, kan du hyra eller låna från ett klädbibliotek om det finns på din ort. Annars kan du alltid låna av en kompis.

Miljöpåverkan vid framställning av olika textila material

Bomull

Bomull odlas över hela världen, men mycket av bomullen vi köper odlas i södra Asien. 100 miljoner människor arbetar inom bomullsindustrin i världen. Barnarbete är inte ovanligt, i till exempel Uzbekistan förekommer tvångsarbete där barn involveras. Det krävs mycket vatten i bomullsproduktionen, både när odlingarna vattnas och sedan ännu mer vatten när bomullen ska beredas och göras om till tyg. Till exempel går det åt omkring 2 700 liter vatten i genomsnitt för en t-shirt och ungefär 11 000 liter för att tillverka ett par jeans. Problemet är att i många av länderna i södra Asien är rent vatten en bristvara, så även om bomullen får tillräckligt med vatten så får inte invånarna i länderna det. Drygt hälften av världens bomull produceras med hjälp av konstbevattning. I till exempel Uzbekistan har bomullsodlingen lett till att landområden omvandlats till öken. Aralsjön var för 40 år sedan världens fjärde största insjö men har krympt med två tredjedelar och består nu till största del av öken. Detta på grund av att man ville öka bomullsodlingen och byggde kanalsystem från Aralsjön till öknar och stäpper som skulle förvandlas till bomullsodlingar. Samtidigt spreds tusentals ton gödningsmedel och växtgifter.

Bomullen utgör bara 2,5 procent av allt som odlas i världen, men hela tio procent av de bekämpningsmedel som används sprids på just bomullsfälten. Dessa bekämpningsmedel ska hålla insekter och ogräs borta och består av kemikalier som inte bara skadar miljön och vattnet, utan som också kan vara skadliga för bomullsodlaren. När bomullen väl skördats krävs ytterligare farliga kemikalier för att framställa fibrerna, bleka och färga tyget och när man gör tryck på plaggen. Mycket av kemikalierna stannar också kvar i plaggen till efter några tvättar och kan under den tiden gå över i din hud medan du bär plagget. Vissa kemikalier slits bort istället och hamnar i damm som vi andas in.

Ull

Inom fårhållning är bekämpningen av parasiter ett problem. För att ta död på parasiter används insektsmedel, som inte alltid består av nedbrytbara ämnen och därför kan vara skadliga för miljön.

Inom storskalig ullhantering finns vissa miljöproblem. Naturen har svårt att bryta ner de stora mängder ullfett, lanolin, som tvättas ur ullen. Hanteringen av den kräver reningsverk. Ofta centrifugeras lanolinet bort för att sedan deponeras eller användas i kemikalieindustrin. När ullen har tvättats tillsätts malmedel, det ska hindra ullen från att angripas under lagring och transport. Det är vanligt att malmedlet tvättas bort och hamnar i avloppsvattnet, då tillsätts nytt malmedel i samband med färgningen. Malmedel är giftigt och hanteringen är således problematisk.

Tvätta ull

Yllekläder och andra ullvaror behöver inte tvättas så ofta. Eftersom ull är smutsavstötande kan man ofta nöja sig med vädring, gärna i fuktig luft. Det är viktigt att låta till exempel ulltröjor vila, det vill säga att låta det gå några dagar mellan användningar och att inte ha dem hängande i garderoben, eftersom ullfibrerna töjs ut och måste få en chans att dra ihop sig, då

håller de längre. När ull tvättas kan man gärna använda ett neutralt diskmedel märkt med Bra miljöval eller Svanen. Dessa fungerar både i mjukt och hårt vatten. Lägg plagget i blöt en stund och krama sedan ur det, men undvik att vrida eller gnugga häftigt, då kan fibrerna filta ihop sig. Allt sköljvatten ska ha samma temperatur som tvättvattnet. Lägg ylleplagget plant för att torka, gärna på luftigt underlag som nät, spjälor eller på en bomullshandduk som du byter någon gång. Torktumlare kan användas för krympning av ylle, men aldrig för vanlig tvätt.

Lin

Vid odling av lin krävs i princip inga kemikalier alls, bara lite gödsel. Eftersom lin odlas i relativt kalla klimat är risken för angrepp av skadeinsekter liten, däremot är ogräs vanligt bland lin och i konventionell odling är ogräsmedel vanligt. Vid ekologisk odling av lin används vare sig konstgödning eller bekämpningsmedel, men sådan odling i kommersiellt syfte förekommer knappast alls. Linfibrerna ligger i stjälken på linplantan och för att frilägga fibrerna krävs ett antal olika steg, som kallas Lin bleks nästan alltid med klor. Linets naturliga färg är ganska mörk och därför krävs det mer kemikalier än vid blekning av till exempel bomull.

Tvätta lin

Textilier i linne behöver inte tvättas så ofta, det kan räcka med att vädra och ta bort eventuella fläckar. Om du maskintvättar linne, tänk på att blöta det innan du lägger det i tvätt trumman och uteslut centrifugering, så minskar slitningen på fibrerna. De långa släta linfibrerna bryts annars sönder i centrifugen och linnenet får permanenta skrynklor.

Siden

Silke är tråden som silkesfjärilens larv spinner runt sig till en kokong när den ska förpuppas. Kokongerna plockas och behandlas sedan med kokande vatten, het luft, ånga eller nedfrysning, för att larverna skall dö. En silkestråd spinns av fibrerna från 4-12 kokonger beroende på hur tjock tråd som önskas. Varje kokong ger 1-3 km silkestråd.

Oftast kommer silket från larver, som lever av mullbärsträdets blad. Mullbärsbladen kan varken besprutas eller konstgödslas eftersom larven är hyperkänslig för kemikalier.

Av silkestråden väver man sidentyg.

Sidenet är behagligt att ha på sig eftersom det har en unik värmeregulerande egenskap. Siden håller dig sval när det är varmt men värmer när det är kallt.

Kvalster och bakterier trivs inte i silke och är därför ett bra alternativ även för dig med allergi.

Tvätta siden

Det går utmärkt att maskintvätta som mild fintvätt, 30-40°, med ett mildt tvättmedel. Man kan även använda olivoljetvål istället för vanligt tvättmedel.

Sidenet har egenskaper som gör att det håller sig fräscht länge. Det räcker ofta att man hänger och vädtrar ett sidenplagg efter användning.

Syntetfibrer

Syntetfibrer skapas på rent kemisk väg och är en slags plast som kan formas i hög temperatur. Den mest använda syntetfibern är polyester. Polyamid (nylon) och akryl är tillsammans ungefär lika stora som polyester. Syntetfibern blandas ofta med andra fibrer, både olika syntetfibrer och naturfibrer. Idag görs olika blandningar speciellt till olika användningsområden.

Alla syntetfibrer tillverkas av olja som förädlas i flera steg vid raffinaderier och petrokemiska industrier. Efter att råvarorna renats, sätts de samman så att det bildas långa molekykedjor, så kallade polymerer. Polymeren kan användas till både fibrer och plast. För att skapa fibrer av polymerer pressas de genom ett munstycke med en mängd hål. Ut ur munstycket kommer strängar som sträcks till långa trådar och som sedan tvinnas tillsammans till garn. Dessa mikrofibrer kräver mycket kemikalier både vid vävning och färgning. När trådarna sträcks används lösningsmedel och kemikalier. Det medför utsläpp av lösningsmedel till luften och av kemikalier till vatten. Oljeanvändningen medför stora utsläpp av växthusgaser, försurande ämnen, tungmetaller och flera andra hälso- och miljöfarliga ämnen. Råvarorna till polymeren är ofta mycket giftiga och flera är cancerframkallande. Energiåtgången är stor under tillverkningen. Användning av återvunnet plastmaterial förekommer vid framställning av polyester och är ett sätt att minska resursåtgången och minska energiförbrukningen.

Regenatfiber

Regenatfibrer tillverkas genom att molekyler som finns i cellulosa bryts ner och ombildas, regenereras, med hjälp av kemikalier så att de får en ny molekylstruktur som passar för textilfiberframställning. Den vanligaste cellulosafibern är viskos. Utgångsmaterialet för framställning av viskosfibrer är oftast pappersmassa och miljöproblemen med viskostillverkning är delvis desamma som vid pappersframställning. Vid omvandlingen från cellulosamassa till viskosfibrer används stora mängder koldisulfid. En del av koldisulfiden kan återvinnas men det leder ändå till stora försurande svavelutsläpp via luften från anläggningarna. Zinksalter och andra kemikalier leder till stora mängder förorenat vatten. Viskosfibrer klorbleks ofta dubbelt, både råvaran och den färdiga viskosfibern, för att avlägsna föroreningar från viskosprocessen.

En annan vanlig regenatfiber kallas Lyocell. Den framställs genom en modern lösningsmedelsprocess och har mindre miljöpåverkan. Denna process är helt svavelfri och återvinningen av lösningsmedlet är hög. Energiåtgången är också lägre än vid traditionell viskostillverkning.

Källa: Stilmedveten och Sveriges Konsumenter, Wikipedia, Favvotröjan.se, sidenkompaniet.se